

Vissza az iskolapadba? ^[1]

A politikai rendőrség megjelenése az iskolákban

„A pezsztenterzsébeti áll. főgimnáziumban éppen személyesen vezetem magánvizsgálatot, amikor az igazgató jelentette, hogy a politikai rendőrség két kiküldötte be akar menni a tanórákra. Az illetőket hozzám utasította. Két feltűnően fiatal férfi jelent meg előttem s kijelentette, hogy a politikai rendőrség nyomozói és a tanórákat ellenőrizni jöttek. Kérdésemre, hogy milyen célból, azt válaszolták, hogy a reakciót kell nyomozniuk. Figyelmükbe ajánlottam, hogy az iskolai tanórákon csak a tanügyi hatóság kiküldöttei jelenhetnek meg. Erre eltávoztak és írásbeli paranccsal jöttek vissza.”

Bevezetés

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba 1945. november 12-én érkezett a budapestvidéki tankerület főigazgatójának november 9-én kelt felterjesztése. A levélből - mai szemmel - komikusnak ható kép bontakozik ki arra nézve, hogy milyen "súlyos" ügyekkel foglalkozott a kerület rendőrségének politikai osztálya. 1945. november 5-7. közt három intézményben is látogatást tettek az osztály nyomozói, s tájékoztatást kértek arról: van-e faliújság az iskolákban, hogyan állnak tankönyvek, tüzelő dolgában, s végül - ami végképp nem a politikai rendőrségre tartozik -, hogy írnak-e óravázlatot a tanárok. Persze a nyomozókat nem annyira az oktatás tárgyi és szakmai feltételeinek meglelte izgatta, sokkal inkább az iskolában uralkodó ideológiai állapotokat kívánták ellenőrizni. Ez már a minden iskolában feszegetett faliújságra vonatkozó kérdésből is látható, még nyilvánvalóbb azonban a főgimnázium igazgatójának pártállására vonatkozó kérdésből, valamint abból, hogy még véletlenül sem a matematika vagy a természettan órákra voltak kíváncsiak - mindenütt a történelem órákat látogatták.

Azt, hogy már ekkor is bizonyos "hírnévre" tettek szert a politikai rendőrség tagjai, érzékelhetően jelzi az a körülmény, hogy a három iskola vezetője közül egyedül a főgimnázium igazgatója merete megtagadni az engedélyt a tanórák látogatására, a vonatkozó tanügyi szabályzatokra hivatkozva. Természetesen nem sok sikerrel járt ez a próbálkozása, mert a nyomozók a következő alkalommal már írásos parancsot hoztak magukkal, s ez már - a gimnáziumban éppen jelenlévő - tankerületi főigazgatót is meghátrálásra készítette, akinek kérdésére, hogy mi a célja a látogatásnak azt felelték, hogy a "reakció nyomozzák".

A reakció elleni harcban egyébként jól láthatóan valóban élen járt a kerület rendőrségének politikai osztálya, ugyanis a szolgálati jegyben található a "Magyar rendőrség budapesti főkapitányságának pezsztenterzsébeti ker. kapitányságának politikai osztálya" feliratú körbélyegző ellenére a kiállítás helyeként már Pesterzsébetet írták, ezzel demonstrálva a klerikális reakció elleni harcot. A politikai rendőrségnek ez az eljárása a minisztérium tisztviselőiben vélhetően ugyanolyan ellenérzéseket váltott ki, mint a tankerületi főigazgatóban, hiszen egy rövid belső feljegyzés után rögtön minisztertanácsi előterjesztést fogalmaztak, s nem a Belügyminisztériumtól kértek tájékoztatást az ügyről.

Az előterjesztést természetesen minden minisztérium - így a Belügyminisztérium is - megkapta, s rögtön reagált rá: november 29-én leiratot küldtek a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának, magyarázatot kérve a történetekre. Az osztály vezetője, Péter Gábor kissé hevesen reagált a leiratra: az ügyet a politikai rendőrség elleni provokációnak tekintette, és kétségbe vonta a minisztertanácsi előterjesztésben foglalt igazságtartalmát. A Belügyminisztérium átiratban kérte a kultuszértékelést az ügy pontos részleteinek és a rendelkezésre álló bizonyítékoknak az ismertetését. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium december 7-én kelt - Keresztury Dezső által aláírt - válaszában iktatását csak december 27-én végezték el - az, hogy a Belügyminisztérium átiratát miniszteri osztályfőnök írta alá, a választ mégis a belügyminiszternek címezték, jelzi, milyen fontosságot tulajdonított e nemkívánatos jelenségnek a kulturális vezetés, amit a belügyben úgy látszik nem toleráltak, hiszen a választ csak húsz nappal később iktatták. A budapesti főkapitányhoz, Solyom László altábornagyhoz 1946. január 28-án küldtek, "bizalmas, saját kezébe" jelzéssel ellátott leiratot - amelyet a kézbesítési ív tanúsága szerint másnap kapott meg -, amelyben utasítják, hogy indítson "tüzetes és szigorú vizsgálatot" az ügy pontos részleteinek felderítésére. A belügyminisztérium aktájából kiderül, hogy a politikai rendőrség eljárása, valamint a Péter Gábor által küldött - a felelősséget elhárító, illetve a kultuszértékelést állítását kétségbe vonó - jelentés hangneme a belügyi tisztviselőt is felháborította, és ezért a főkapitánynak küldött levéltervezetben még szerepel az, hogy Péter Gábor utasítsa: tartózkodjék a minisztereket bíráló kitételek alkalmazásától. Az említett kitételek azonban a leirat aláírója - Szebenyi Endre, a Belügyminisztérium Közrendészeti Főosztályának vezetője - kihúzta, mivel már ekkor tisztában lehetett azzal, hogy Péter Gáborral nem tanácsos ujjat húzni. Mindenesetre Solyom László nem Pétert, hanem helyettesét, Fehér Lajost bízta meg az ügy kivizsgálásával. Ebben a döntésében szerepet játszhatott, hogy másolatban megkapta Péter jelentését, és persze az sem zárható ki, hogy informális úton kérték: ne az osztályvezető vezesse a vizsgálatot. A vizsgálat dokumentumai megerősítik a kultuszértékelést. Az összefoglaló jelentéshez mellékeltek három dokumentum tovább árnyalja a képet. Az 1945. november 13-án kelt jelentés összefoglalja az egyik iskolai ellenőrzés tapasztalatait, a faliújság kérdéséről a tüzelőhiányon át a tankönyvek tartalmi kérdéséig - mint látható ezek "valóban" a politikai rendőrségre tartozó dolgok. A legmeghatóbb azonban az az aggodalom, amivel a nyomozó a gyerekek szociális helyzetét ábrázolja - megállapítása szerint a "tüzelő hiány a hidegbeköszöntével a tanítást teljessen megfogja akadályozni" és ez idővel a gyerekek erkölcsi és **szellemi** züllesztéséhez vezet. Ez utóbbi aggodalom jogosságát mi sem bizonyítja jobban, mint ez a jelentés, amit forrásértéke miatt betűhív átiratban közlünk. A február 14-én készült tanúvallomási jegyzőkönyv már pontosabban világítja meg az események okát. A tanúként meghallgatott nyomozó szerint a kerületi rendőrség politikai osztályának egy része külön munkára lett beállítva, nevezetesen, hogy kiépítsék a gyárakban, iskolákban és egyéb munkahelyeken a "B" hálózatot, akik a demokráciaellenes egyéneket megfigyelik. Az eljárásra utasító tisz 1946. február 15-én kelt jelentéséből kiderül, hogy a "látogatásoknak" azért érezte szükségét, mert bizalmas értesülés alapján tudomására jutott, hogy az ifjúságot "nem olyan szellemben tanítják, amelyet demokratikus fejlődésünk megkövetel". Ebben az antidemokratikus eljárásban természetesen a klerikális reakció, nevezetesen az iskola katolikus hitoktatója járt az élen. Persze ha már ott voltak nem mulaszthatták el, hogy - természetesen szigorúan a demokratikus nevelés jegyében - hálózatot építsenek ki a tanulókból, akik tanáraik politikai beállítottságáról informálják a rendőrséget, ezzel is megakadályozva őket abban, hogy az erkölcsi züllesztés útjára térjenek. A vizsgálatot lefolytató nyomozók február 16-án készült jelentése alapján Fehér Lajos összefoglaló jelentést készített a budapesti főkapitányság felügyeleti és fegyelmi osztálya számára, amelyben tájékoztatást ad arról, hogy az ügyben eljáró vezetőt szigorú megrovásban részesítette. A jelentés alapján Solyom László március 21-én küldte meg a Nagy Imre belügyminiszternek a vizsgálat eredményét és az üggyhöz kapcsolódó dokumentumokat. A Belügyminisztériumba március 30-án érkezett dokumentumok alapján a Vallás és Közoktatásügyi miniszterhez április 11-én küldtek levelet a vizsgálat eredményéről és az ügyet ad acta tették.

A történethez még egy hozzáfűzni való adalék kínálkozik: mind a főigazgató levelében, mind a minisztertanácsi előterjesztésben nagy hangsúllyal szerepel, hogy a nyomozók feltűnően fiatalok. Ezt támasztja alá a Belügyminisztérium Elnöki főosztályának irataiban található 1945. július 20-án - a budapesti rendőrség kerületi kapitányságainak politikai osztályairól - készült kimutatás, mely szerint az ügyben szereplő egyik nyomozó 1945-ben 23 éves volt. Sokkal érdekesebb azonban, amit a tankerületi főigazgató és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium apparátusa sem tudhatott, hogy iskolai végzettsége 3 kereskedelmi volt (tehát még érettségivel sem rendelkezett), azonban még ez is több, mint az ugyancsak nyomozó beosztásban szereplő másik rendőrré, aki 8 elemi végzett, vagy a harmadik, ügyben érintett személyé, akinek legmagasabb iskolai végzettsége 4 polgári volt. Az tehát ebből a kimutatásból megállapítható, hogy a rendőröknek talán valóban az iskolában volt a helyük, persze nem olyan szerepben, mint amelyet az ügyben betöltöttek.

Források

Felterjesztés

Budapestvidéki Tankerület Főigazgatója

3369/1945-46.sz.

Tárgy: politikai rendőrség megjelenése az iskolai tanórákon.

Miniszter Úr!

A pestszenterzsébeti áll. polg. fiúisk. igazgatója folyó évi nov. 6-án a következőket jelentette:

Folyó hó 5-én az iskolatörténeti naplóba ezt írtam: "A helyi politikai rendőrségtől J. József és P. Márton politikai nyomozók a tantestület névsorát kérték, az igazgató IV/b. történelmi óráját végighallgatták s kérték a "Fali Újság" megindítását." A bejegyzés a két megjelent személy előtt történt. Ezzel kapcsolatban tisztelettel az alábbiakat jelentem: A két közeg - megítélésem szerint 18-24 évesek - felszólításomra igazolták magukat, majd politikai pártállásomat kérdezték. "Ez nem tartozik magukra ... ehhez önöknek semmi közük" kijelentésemre a kérdést tovább nem feszegették. - Van-e az iskolában fali újság? - kérdésükre közöltem, hogy nincs, mert egyrészt ezt az ifjúság soha nem is említette, másrészt szerintem az nem 10-14 éves gyermekeknek való. - Bejöhettek-e az órára? - kérdésükre szíves meghívással válaszoltam. Egész órát végighallgatták s jegyezték.

November hó 7-én a pestszenterzsébeti állami fiúgimnázium igazgatójától kaptam a következő jelentést: "Jelentem, hogy hivatalomban másodízben jelentek meg a helybeli rendőrség politikai nyomozói és a történelmi órák látogatására kértek engedélyt. Első alkalommal ezt a kérést elhárítottam azzal a megokolással, hogy az előadásokat csak főigazgatói engedéllyel látogathatják idegen, nem tanügyi hatóságok képviselői. Ma azonban szolgálati jeggyel jelent meg két politikai nyomozó és az éppen magánvizsgálatokon elnöklő Főigazgató Úrnak is bemutatták a mellékelt szolgálati jegyet, utána pedig a harmadik a. oszt.-ba be is mentek és az órát végig is hallgatták."

November hó 8-án a pestszenterzsébeti állami polgári leányiskola igazgatója a következőkről értesített: "Jelentem, hogy nov. 6-án a rendőrségtől megjelentek J. és K. Ferenc politikai nyomozók az iskolában. Kérdézősködtek, hogy milyen nehézségek vannak a tanítás körül, hogy állunk tankönyvek, tüzelő dolgában, készítenek-e a tanárok óravázlatot? -Ajánlották, hogy a Fali Újságot vezessük be. -Kérték, hogy egy történelem órát meghallgassanak. Dr. Ujj Ida történelem óráját látogatták meg a III. B. osztályban, ahova én vezettem be őket."

Amikor ezeket a Miniszter Úrnak jelentem, egyben hozzáfűzöm saját tapasztalataimat is.

Folyó hó 7-én a pestszenterzsébeti áll. fiúgimnáziumban éppen személyesen vezetem magánvizsgálatot, amikor az igazgató jelentette, hogy a politikai rendőrség két kiküldötte be akar menni a tanórákra. Az illetőket hozzám utasította. Két feltűnően fiatal férfi jelent meg előttem s kijelentette, hogy a politikai rendőrség nyomozói és a tanórákat ellenőrizni jöttek. Kérdésemre, hogy milyen célból, azt válaszolták, hogy a reakciót kell nyomozniuk. Figyelmükbe ajánlottam, hogy az iskolai tanórákon csak a tanügyi hatóság kiküldöttei jelenhetnek meg. Erre eltávoztak és írásbeli paranccsal jöttek vissza. Tudomásul vettem azzal, hogy nincs módomban megakadályozni őket szándékukban. Az írásbeli parancsot mellékelem.

A fenti adatok alapján tisztelettel kérem Miniszter Urat, Hogy a kérdést a Belügyminiszter Úrral egyetértőleg méltóztassék tisztázni, mert ezek a sorozatos esetek, amelyeknek folytatására másutt is kilátások vannak, igen nagy nyugtalanságot és félelmet keltenek a tanároknál. Attól tartanak, hogy minden óvatosságuk ellenére és igazolt voltak ellenére is kellemetlenségeknek lesznek kitéve, vagy pedig a fiatalok rendőrségi kiküldöttek esetleg beavatkoznak a tanóra menetébe.

Amennyiben Miniszter Úr a Belügyminiszter Úrral a kérdést olyan módon rendezzi, hogy a politikai rendőrség iskolai látogatásra jogosult, ezt kérem sürgős körrendeletben tudatni az iskolákkal, mert különben attól lehet tartani, hogy az iskolai igazgatók és a politikai rendőrség között nem kívánatos nézeteltérések támadnak. Ellenkező esetben a politikai rendőrség volna értesítendő a Belügyminiszter Úr által, hogy az iskolalátogatásait szüntesse be.

Budapest, 1945. november hó 9-én.

Dr. Fodor Ferenc
tanker. főigazgató

MOL XIX I 4 f 2-9 tétel 73385 1945. (Magyar Országos Levéltár Az államigazgatás felsőbb szervei Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanfelügyelőségek külső tanügyiigazgatóságok 73385/1945. számú ügyirat)

Szolgálati jegy

SZOLGÁLATI JEGY
Pesterzsébet, 1945. november 7.

Utasítom K. Ferenc és G. István politikai nyomozókat, hogy pesterzsébeti (!) reál gimnáziumban a mai nap folyamán tartandó történelemórát végighallgassa.

kmft.

B. Lajos
pol. csop. vezetője

MOL XIX I 4 f 2-9 tétel 73385 1945. (Magyar Országos Levéltár Az államigazgatás felsőbb szervei Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanfelügyelőségek külső tanügyiigazgatóságok 73385/1945. számú ügyirat)

Belső feljegyzés

Pro domo

A budapesti tanker. Főigazgató a csatolt beadványban jelentést tesz arról, hogy a politikai rendőrség kiküldöttei több ízben megjelentek különböző Budapest-környéki iskolákban és ellenőrző látogatásokat végeztek, főleg történelem órákon. Minthogy ez az illetéktelen beavatkozás súlyos kihatásokkal van az iskolai munka zavartalan menetére, sürgős intézkedésre volna szükség. A IV. ü.o. az alábbi intézkedést tartja a legcélravezetőbbnek.

MOL XIX I 4 f 2-9 tétel 73385 1945. (Magyar Országos Levéltár Az államigazgatás felsőbb szervei Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanfelügyelőségek külső tanügyiigazgatóságok 73385/1945. számú ügyirat)

Minisztertanácsi előterjesztés

Magyar vallás- és közoktatásügyi minisztérium

73.385/1945

IV. szám.

Minisztertanácsi előterjesztés

A budapestvidéki tankerületi főigazgató folyó évi november hó 9-én kelt felterjesztéséből arról értesültem, hogy a politikai rendőrségnek "Szolgálati jeggyel" kiküldött egyénei iskolalátogatásokat végeznek a budapestvidéki tankerületi főigazgató felügyelete alá tartozó iskolákban. A kiküldöttek sok esetben 18-20 éves ifjak, főleg a történelmi órákat látogatják és az igazgatók kérdésére azt a felvilágosítást adják, hogy a tanórákat világnézeti szempontból ellenőrzik. Nem egy esetben előfordult, hogy a kiküldöttek az igazgatók és a tanárok politikai felfogásáról is kértek információt. Valamennyi esetben sürgették a "Fali Újság" azonnali megindítását. A politikai rendőrségnek illetéktelen beavatkozása ellen a leghatározottabban tiltakoznom kell. A politikai rendőrség eljárása az iskola alapjait rendíti meg és lehetetlenné teszi a tanítás politikamentes légkörben való folytatását. A fenti, mind gyakrabban előforduló ellenőrző látogatások indokolt félelmet és nyugtalanságot keltenek a tanároknál és tanítóknál egyaránt, nem is szólva arról, hogy az iskolai ellenőrzés jelenlegi rendszerén súlyos csorbát ejtenek. Az igazgatók, főigazgatók

és a minisztérium ellenőrző szerepének arculcsapását jelenti a politikai rendőrségnek fentebb vázolt eljárása. Tisztelettel kérem a Minisztertanácsot, hogy az ügyben haladéktalanul és megnyugtató módon intézkedni szíveskedjék.

MOL XIX I 4 f 2-9 tétel 73385/1945. (Magyar Országos Levéltár Az államigazgatás felsőbb szervei Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanfelügyelőségek külső tanügyigazgatóságok 73385/1945. számú ügyirat)

Leirat

278.780/1945. BM. IV/12. szám.

A magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága politikai rendészeti osztályának,

Budapest.

A magyar Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 75.385/1945. IV. VKM. szám alatt minisztertanácsi előterjesztést nyújtott be. Soron kívüli sürgősséggel kérem igazoló jelentését a minisztertanácsi előterjesztésre vonatkozólag. Egyben utasítom, hogy a jövőben a politikai rendészeti osztály a hasonló magatartástól feltétlenül tartózkodjék.

Budapest, 1945. november hó 29.

A miniszter rendeletéből:
"K" Szebenyi [kézjegy]
miniszteri osztályfőnök
XI. 29.

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Péter Gábor jelentése

MAGYAR ÁLLAMRENDSÉG
BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYA
2135/eln.

Tárgy: A Vallás és Közoktatási Miniszter Úr 73.385/1945. IV. számú minisztertanácsi előterjesztése
Hiv. szám: 278.780/1945. BM.. IV/12.

Magyar Belügyminiszter Úrnak,
Budapest.

Fenti számú leiratára válaszolva jelentem a következőket:

Osztályom illetékes közegei közül senki a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr által sérelmezett eljárásról nem tud. Megállapításom szerint senki utasítást nem adott arra, hogy iskolai előadásokat politikai nyomozók látogassanak és ellenőrizzenek. Ha tehát ilyen eset előfordult volna, úgy minden valószínűség szerint illetéktelen személyek - esetleg provokációs céllal - jelentek meg a politikai rendőrség nevével visszaélve az iskolákban.

Tekintettel arra, hogy a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr a minisztertanácsához intézett szóban forgó előterjesztésében a budapestvidéki tankerületi főigazgató egyoldalú felterjesztésére hivatkozva a tények kivizsgálása nélkül részesíti igen kemény bírálatban a politikai rendőrséget, kérem Miniszter Urat, kérje fel a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Urat, hogy a minisztertanácsához intézett előterjesztésében foglaltakra vonatkozó összes bizonyítékait bocsássa rendelkezésre. Közölje, hogy melyik iskolában, mikor jelentek meg a politikai rendőrség állítólagos kiküldöttei, az általuk felmutatott szolgálati jegyet otthagyták-e, ha igen, kérem annak bemutatását, ha nem, úgy az iskola tanárai bizonyára feljegyezték, hogy a szolgálati jegyen kinek az aláírása volt, mely hatóság pecsétje és név szerint kik voltak a megjelent személyek, s így ezeknek az adatoknak közlését kérem.

Mindaddig, amíg a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr az általa sérelmezettre vonatkozó bizonyítékait rendelkezésre nem bocsátja, a minisztertanácsához intézett előterjesztésben **foglaltakat minden tárgyi alapot nélkülöző kijelentéseknek és a politikai rendőrség elleni indokolatlan támadásnak kell minősíteni.**

Budapest, 1945. november 30.

Péter Gábor
osztályvezető

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Bizonyítékok ismertetése

ad 278.780/1945 BM. Hiv. sz.: 73.385/1945.
IV/12 IV.

Miniszter Úr hivatkozott számú minisztertanácsi előterjesztésére vonatkozólag tisztelettel értesítem, hogy a magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága politikai rendészeti osztálya a sérelmezett eljárásról nem tud. Megállapításuk szerint senki utasítást nem adott arra, hogy iskolai előadásokat a politikai osztály nyomozó tisztjei látogassák és azokat ellenőrizzék. Ha tehát ilyen eset előfordult volna, úgy minden valószínűség szerint illetéktelen személyek - esetleg provokációs céllal - jelentek meg a magyar államrendőrség nevével visszaélve az iskolákban. Felkérem Miniszter Urat, hogy a minisztertanácsi előterjesztésben foglaltakra vonatkozó bizonyítékait sürgősen szíveskedjék rendelkezésemre bocsátani, hogy a szükséges intézkedéseket megtehessem. Kérem egyben annak közlését, hogy melyik iskolában mikor jelentek meg a magyar államrendőrség állítólagos kiküldöttei, az általuk felmutatott szolgálati jegyet otthagyták-e, ha igen, kérem annak az átadását is, ha nem - az iskola tanárai bizonyára feljegyezték, hogy a szolgálati jegyen kinek az aláírása volt - kérem annak közlését, hogy mely hatóság pecsétje volt a szolgálati jegyen és kik voltak jelen az előadásokon.

Budapest, 2945. december hó 4.

A miniszter rendeletéből:
Szebenyi Endre
miniszteri osztályfőnök

Magyar Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úrnak, Budapest.

MOL XIX I 4 f 2-9 tétel 82374/1945. (Magyar Országos Levéltár Az államigazgatás felsőbb szervei Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanfelügyelőségek külső tanügyigazgatóságok 82374/1945. számú ügyirat)

Közoktatásügyi Minisztérium válasza

Magyar Belügyminiszter Úrnak

Tárgy: T-ből [politikai rendőrség ellenőrző látogatása az iskolai történelmi órákon.]
Hiv. szám: ad 278.780/1945. BM. IV/12.

A politikai rendőrség által a budapestvidéki tankerülethez tartozó iskolák történelmi óráinak világnézeti szempontból illetéktelen ellenőrzése ügyében az alábbi bizonyítékokat hozom tisztelettel Miniszter Úr tudomására: A Budapestvidéki tankerületi főigazgató 3369/1945-46. sz. jelentése szerint: 1945 november hó 5-én a pestszenzerzsébeti állami polgári fiúiskolában **J. József** és **P. Márton** politikai nyomozók látogatást tettek. Kérték a tanári testület névsorát, végighallgatták az igazgató IV. b-ben tartott történelmi óráját, majd politikai pártállása iránt érdeklődtek és sürgették a "Fali Újság" megindítását. A látogatást az igazgató az iskolai [történelmi] naplóba előtűk bejegyezte. 1945. november 6-án a pestszenzerzsébeti áll. polgári leányiskolában jelentek meg **J.** és **K. Ferenc** politikai nyomozók, érdeklődtek, hogy tüzelőanyag és tankönyvek dolgában hogy áll az iskola, készítenek-e a tanárok óravázlatot; ajánlották, hogy a "Fali Újságot" vezessék be. Ezután dr. Uj Ida III. b. osztályában tartott történelem óráját hallgatták végig. 1945. november 7-én a pestszenzerzsébeti állami fiúgimnáziumban tettek látogatást **K. Ferenc** és **G. István** politikai nyomozók és a történelem órákat óhajtották meghallgatni. A Magánvizsgálaton éppen elnöklő főigazgatónak átadták a Magyar rendőrség budapesti főkapitánysága pestszenzerzsébeti ker. kapitányságának politikai osztálya által kiállított, másolatban mellékelte, szolgálati jegyét, és végighallgatták a III./a osztály történelmi óráját. *Mind* [Úgy] a pestszenzerzsébeti áll. polgári fiúiskola igazgatójának, mind a budapestvidéki főigazgató megítélése szerint a tanórákat ellenőrző nyomozók feltűnően fiatalokorú egyének voltak. Tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy az ügy kivizsgálására, továbbá az iskola légkörét nyugtalanító és az igazolt demokratikus nevelőket megalázó illetéktelen ellenőrző látogatásoknak megszüntetésére vonatkozóan [saját hatáskörben], sürgősen intézkedni szíveskedjék. A tett intézkedésekről [tisztelettel] kérem Miniszter Úr szíves tájékoztatását.

Budapest, 1945. december 7.

I Király XII/7.	Hanák
A miniszter úr aláírásával!	K. XII. 7. olvashatatlán aláírás

MOL XIX I 4 f 2-9 tétel 82374 1945. (Magyar Országos Levéltár Az államigazgatás felsőbb szervei Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanfelügyelőségek külső tanügyiigazgatóságok 82374/1945. számú ügyirat)

Leirat Sólyom László altábornagyhoz

Elintézés A válaszirat alapjául szolgáló beadvány (átirat, felterjesztés, jelentés stb.) száma: 2135. Eln.

Tárgy: a túlról [Politikai nyomozók ellenőrző látogatása iskolai történelmi órákon]

Bizalmas!
Saját kezébe!

A budapesti főkapitányság vezetőjének

A vallás és közoktatásügyi miniszter úr 82374 - 1945 - IV. sz. átiratának és mellékletének másolatát, melyek pontos adatokat tartalmaznak a főkapitányság politikai rendészeti osztályának 2135. eln. Szám alatt 1945. Évi november hó 30-án kelt és ide másolatban csatolt jelentésében felvetett kérdésekre, megfelelő eljárás végett megküldöm. A vallás és közoktatásügyi miniszter úr átiratából és ahhoz mellékelte szolgálati jegyből az tűnik ki (kiderül), hogy a pestszenzerzsébeti kapitányság politikai osztályának vezetője két-két nyomozót küldött ki a pestszenzerzsébeti állami fiúgimnáziumba, az ugyanottani állami polgári leány- és fiúiskolákba a történelmi órák meghallgatására.

(Megállapítható tehát, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter úrnak az e tárgyban a minisztertanácschoz tett előterjesztésében foglaltak nem nélkülöznek minden tárgyi alapot, mint ahogy azt a politikai rendészeti osztály írja, és azokat nem lehet a politikai rendőrség elleni indokolatlan támadásnak minősíteni, mint ahogy a hivatkozott jelentés teszi.)

Felhívom altábornagy urat, indítson szigorú és tüzetes vizsgálatot annak megállapítására, hogy a pestszenzerzsébeti kapitányság politikai osztályának vezetője kinek az utasítására, illetve felhatalmazására küldött nyomozókat az iskolák látogatására, a kiküldötteknek adott megbízás mit tartalmazott. A vizsgálati iratokkal együtt terjessze fel a kiküldött nyomozóknak az eljárásukról tett jelentéseit, valamint az ezzel kapcsolatos összes iratokat is.

(A politikai rendészeti osztály vezetőjét utasítsa altábornagy úr, hogy a jövőben tartózkodjék olyan kitételek alkalmazásától, melyek a kormány valamelyik tagjának ténykedéseit, megállapításait bírálja, illetve annak helytálló voltát bíráló hangon kétségbe vonja.

Az alárendelt hatóságok tagjainak, vezetőinek a kormány tagjai iránt mindenkor kell annyi tisztelettel viseltetniük, hogy nem ragadhatják magukat olyan kifogás alá eső kijelentésekre, mint amilyenek a politikai rendészeti osztály vezetőjének jelentésében olvasható. Ilyesmi még akkor sem tűrhető el, ha a kifogásolt kijelentések tényekkel lennének alátámaszthatók. A jelen estben azonban megállapítást nyert, hogy a politikai rendészeti osztály vezetője részéről kétségbe vont állítások a valóságnak megfelelnek.)

Budapest, 1946. Január 25. Vármai

"K" Szebenyi [Kézjegy]
I. 28.

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Jelentés (1945. XI. 13.)

JELENTÉS

Pesterzsébet, 1945. nov. 13.

Jelentem, hogy a mainapon megtartott ellenőrzésem során apolgári fiú iskolában következőket tapasztaltam.

A multkori felkérésünkre azigazgató ur felszólította az időssebb diákokat hogyszervezzékmg a faliujságot. A diákok a felszólításnak örömmel tettek eleget. A faliujságot két napra rá ki is akasztották. A fali ujság fölleg iskolai kérdésekkel foglalkozik.

A tanári kar a követelményeknek megfelelően igyekszik kötelességét teljesíteni. Ebbe amunkájukba nagyban akadályozza anehéz gazdasági helyzet. Atüzellő hiány a hidegbeköszöntével a tanítást teljesen megfogja akadályozni. Ezta gyerekek erkölcsi és szellemi züllése fogja követni, azért mert sok családban nemcsak az apa hanem az anya is dolgozik, és ezalatt az időalatt teljesen felügyeltnélkül van agyerekek.

Az iskolakönyvek sem felelnek meg a követelményeknek. Sok könyv szövege teljesen azonos arégivel, csak uj borítékottettek rá. És ezeket az ujból kiadott könyveket kellett a szülőknek sokkal drágább áron megvenni.

kmft.

Kovács Ferenc
nyomozó

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Jegyzőkönyv

A tanú a feltett kérdésekre a következőket adja elő;

1945. június 19-én léptem be a Pestszenterzsébet-i politikai rendőrség szolgálatába, mint nyomozó. Általában aktázással foglalkoztunk. Október vége felé az aktákat már feldolgoztuk, és ezután a csoportvezetőnk utasítására (Karóczkay Sándor ny. Fhdgy. (VI. ker. csop. Vezető jelenleg) a csoport egy bizonyos része külön munkára lett beállítva. Ennek a külön munkára beállított részlegnek a feladata volt az, hogy a gyárakat, iskolákat és egyéb közérdekű művelődési és munkahelyeket látogassa. Szorosabban a feladatunk az volt, hogy ezeken a helyeken "B" hálózatot építsünk ki, akik a demokráciaellenes egyéneket megfigyelik. Én 1945. november hó 5-én - emlékezetem szerint a délelőtti folyamán - a pestszenterzsébeti állami polgári fiúiskolába - Pék Márton nyomozó kollégámmal - tettem látogatást. Megkerestük az igazgatót és kértük őt, hogy egy pár percig beszéljessen velünk. Megjelenésünkkor magunkat rendőrségi igazolványunkkal igazoltuk. Az igazgatóval való beszélgetés során érdeklődtünk a tanítás menetéről, az iskolában esetleg fennálló nehézségekről, elkértük a tanárok névjegyzékét, megkérdeztük az igazgató pártállását, majd kértük azt, hogy az iskolában a faliújságot is okvetlen szerkesszék meg. Ezután a IV. b. osztályban a történelmi órát, melyet az igazgató személyesen tartott, végighallgattuk. Az óra végighallgatását az igazgatótól kértük és az megengedte.

A következő napon 6-án a Pestszenterzsébet-i állami polgári leányiskolában jelentünk meg Kovács Ferenc nyomozó kollégámmal. Itt szintén érdeklődtünk, hogy milyen nehézségek vannak a tanítás terén, tüzelőanyag és tankönyvek dolgában? Itt szintén ajánlottuk a faliújság megszerkesztését. Ezután dr. Uj Ida III/b. osztályában tartott történelemórát hallgattuk végig.

A fenti ellenőrzéseket csoportvezetőnk utasítására végeztük, és ellenőrzéseinkről minden esetben írásbeli jelentést tettünk (emlékezetem szerint 3 példányban).

Mást az ügyre vonatkozóan előadni nem tudok, vallomásomat az igazságnak megfelelően tettem meg.

Bogdán Ernő ny. alhdgy.
nyomozó

Jámbor József ny. alhdgy.
tanú

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Karóczkai Sándor ny. fhdgy. igazoló jelentése

MAGYAR ÁLLAMRENDSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYA
VI/k. csoport

299/eln./1946. Sz-hoz Tárgy: Karóczkai Sándor
ny. fhdgy. igazoló jelentése

Jelentés

Budapest, 1946. Február 15.

Jelentem, hogy a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium átiratában foglaltak megfelelnek a valóságnak. Mint a Pesterzsébeti pol. csop. vezetőjének bizalmas értesülése alapján tudomásomra jutott, hogy a pestszenterzsébeti polgári fiúiskola tanárai a tanulókat nem olyan szellemben tanítják, amelyet a demokratikus fejlődésünk megkövetel. A történelemórákon rendszerellenes hangot ütnek meg, és az ifjúságnak azt az óhaját, hogy a többi szervezetekhez hasonlóan demokratikus harci eszközöket a Fali Újságot meg akarják szerkeszteni, csírájában elfojtották. Ebben az antidemokratikus támadásban főképpen az iskola katolikus hitoktatója járt elől.

E bizalmas jelentésből ügyiratot nem készítettem, hanem az átiratban megjelölt napokon a megjelölt nyomozókat küldtem az iskolába, azzal, hogy nézzenek utána, hogy a fenti dolgok megfelelnek-e a valóságnak. Megbízom azokkal, hogy nemcsak a tanárok véleményét, hanem az értelmesebb ifjúság véleményét is hallgassák meg.

Ezzel kapcsolatban feladatomban volt még ebben az ügyben mivel ugyanebben az időben a csoport munkájához tartozott még az is, hogy a város területén defenzív munkát végezve B. hálózatot építsünk ki, és ezért az elküldött nyomozókat megbízom azzal is, hogy szerezzék meg valamilyen úton ha másképp nem, legálisan a tanárok névsorát, érdeklődjenek a tanulóktól lehetőleg az iskolán kívül a tanárok politikai beállítottsága felől, és szervezzenek maguk köré egy pár olyan embert, akik akár tudtukkal, akár tudatuk alatt értesítik a rendőrséget az esetleges jobboldali politikai szervezkedésről.

Ugyanis ebben az időben a választások alkalmával erős párttagitáció folyt a kiscsopárt részéről az iskolában, amelynek hangjai a revizionista és irredenta uszítások felé hajlottak. Szükséges volt tehát az ifjúság közé beépülve egy olyan hálózatot (!) megteremtteni, amely gyökerében el bírja folytatni az ezirányú szervezkedéseket.

Konkrétan arra, hogy az iskolákban is építsünk ki a B. hálózatot (!), utasítást nem kaptam, csak az akkori külsőcsoport főnökség azt a feladatot bízta a csoportra, hogy Pesterzsébet területén minden szervezetben, egyesületben, gyárban stb. épüljön be. Ezen munkáról emlékezetem szerint írásbeli jelentést nyomozóimtól abban az időben nem kértem, mivel az ügy egész kezdeti stádiumban volt és ebben az időben történt áthelyezésem a VI/k. csoporthoz. Határozottan nem emlékszem arra, hogy az iskolában történt ellenőrzésekről tettem volna jelentést a külsőcsoport főnökségnek, ha tettem, csak szóbelileg Horváth Sándor ny. alezr. úrnak.

Kmft.

Karóczkay S.
Karóczkay Sándor ny. fhdgy.
ker. csop. vez.

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Pestszenterzsébeti iskolák látogatásának kivizsgálásáról jelentés

MAGYAR ÁLLAMRENDSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYA

299/eln./1946.

Tárgy: Pestszenterzsébeti iskolák látogatásának kivizsgálásáról jelentés.

8. szakcsoport.

Jelentés
Budapest, 1946. évi február 16-án.

Jelentem, hogy a magyar belügyminisztérium f. évi január hó 28-án kelt 283.586/1945. BM. IV/12. sz. rendeletre a nyomozást lefolytattam és az alábbiakat állapítottam meg;

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium átiratában foglaltak teljes egészében megfelelnek a valóságnak.

Az iskolák látogatására az utasítást a pestszenterzsébeti pol. csoport akkori vezetője Karóczkay Sándor ny. fhdgy. adta. Ő az iskolák ellenőrzésére előjáróitól utasítást nem kapott. Az iskolák ellenőrzését azért tartotta szükségesnek, mert bizalmas úton bejelentést kapott, hogy az iskolákban minden a régi antidemokratikus szellemben megy, és erről kívánt meggyőződni nyomozói révén.

A kiküldött nyomozók főfeladata volt a történelemóra végighallgatása, a diákok között a "B" hálózat megszervezése, megtudni az igazgató és a tanárok pártállását, érdeklődni a fennálló nehézségek iránt és javasolni a "Fali újság" bevezetését.

A nyomozók a tett látogatásokról legtöbb esetben csak szóban tettek jelentést. A pestszenterzsébeti politikai csoport irattárában az iskolák látogatásáról mindössze egy november 13-án kelt írásbeli jelentés volt előtalálható. Ezen jelentést csatolom.

Karóczkay Sándor ny. fhdgy-nak az ügyre vonatkozó jelentését, valamint az ellenőrzést végző Jámbor József ny. alhdgy-től felvett tanúvallomási jegyzőkönyvet csatolom.

<i>Szabó</i> Szabó Mihály ny. szds. szakcsoportvezető	<i>Bogdán Ernő ny. alhdgy.</i> Bogdán Ernő ny. alhdgy.
---	---

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Politikai nyomozók ellenőrző látogatása iskolai történelmi órákon

MAGYAR ÁLLAMRENDŐRSÉG
BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI RENDESZETI OSZTÁLYA

Tárgy: politikai nyomozók ellenőrző látogatása iskolai történelmi órákon
Hiv. sz.: 1316/1946. Fk. Fegy.
5 db. Melléklet.

2136/299/1946. Eln.

Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága
Felügyeleti és Fegyelmi Osztályának,

Budapest.

Fenti számú rendeletével megküldött a Magyar Belügyminisztérium 283.568/1945. BM. IV-12. Sz. átiratára jelentem, hogy ügyben kivizsgálást elrendeltem és az alábbiakat állapítottam meg:

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium átiratában foglaltak teljes egészében megfelelnek a valóságnak. A pestszenterzsébeti iskolák látogatására az ottani politikai csoport akkori vezetője Karóczkay Sándor ny. fhdgy. - bár arra utasítást senkitől sem kapott - rendelte el az iskolák ellenőrzését, amit azzal indokolt, hogy bizalmas úton nyert olyan bejelentést, mely szerint az iskolákban minden a régi antidemokratikus szellemben megy, és arról kívánt - helytelen és szakszerűtlen - megoldással meggyőződni nyomozói révén.

Karóczkay Sándor ny. fhdgy.-ot ezért a cselekedetért saját hatáskörömben szigorú megrovásban részesítettem.

A másolatban mellékelte iratokat csatoltan visszazáraztam.

Budapest, 1946. március 11.

<i>Alpár</i> Alpár r. szds. sz. ü. el?adó	<i>Fehér Lajos</i> osztályvez. h. Fehér Lajos r. alez.
---	--

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Politikai nyomozók ellenőrző látogatása iskolai történelmi órákon - vizsgálati eredmény

A magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága vezetője.

1316/1/1946 Fk. Fegy.	Tárgy: Politikai nyomozók ellenőrző látogatása iskolai történelmi órákon. H. sz.: 283.568/1945 BM. IV. 12. Mell.: 5 drb.
-----------------------	--

Belügyminiszter Úr!

A vallás és közoktatásügyi minisztérium átiratát kivizsgáltam és jelentem, hogy az átiratban foglaltak teljes egészében a valóságnak megfelelnek. A pestszenterzsébeti politikai csoport akkori vezetője, Karóczkay Sándor ny. főhadnagy felsőbb utasítás nélkül az iskolák ellenőrzését rendelte el. Elgondolása szerint azért volt erre szükség, mert bizalmas értesülései voltak, hogy az iskolákban a demokratikus szellemnek nem megfelelő módon folyik az oktatás. Ezen körülményekről helytelen intézkedéssel így akart meggyőződni.

A politikai rendészeti osztály jelentése szerint Karóczkay Sándor r. ny. főhadnagyt szigorú megrovásban részesítette.

Véleményem szerint Karóczkay Sándor r. ny. főhadnagy intézkedése helytelen és szabálytalan volt, azonban hasonló cselekményt ezideig nem követett el, ezért súlyosabb elbírálás alá nem vonható.

A Miniszter úr utólagos jóváhagyásából függően ez ügyben tovább eljárni nem szándékozom.

Budapest, 1946. március 21-én.

Sólyom
Rendőrtábornagy

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Levél a Vallás és Közoktatásügyi miniszterhez

A válaszirat alapjául szolgáló beadvány száma: 82374-1945-IV.
Tárgy: a tüloldalról [Politikai nyomozók ellenőrző látogatása iskolai történelmi órákon.

A Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úrnak

Értesítem Miniszter Urat, hogy az átiratában említett esetekben a pestszenterzsébeti iskolák történelmi óráinak ellenőrzése ügyében a pestszenterzsébeti rendőrkapitányság politikai rendészeti osztályának akkori vezetője feletteseitől kapott utasítás nélkül, önkényesen intézkedett. Kifogás alá eső eljárása miatt felelősségre vonása iránt intézkedtem.
Bp. 1946. Április 7. Várnai

"K" Sz [Szebenyi]
IV. 9.

MOL XIX - B - 1 - r - 224297 - 1946. (Magyar Országos Levéltár - Az államigazgatás felsőbb szervei - Belügyminisztérium - Elnöki főosztály - 224297/1946. számú ügyirat.)

Címkék:

[Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium](#) ^[2]

[Péter Gábor](#) ^[3]

[Sólyom László](#) ^[4]

Kiadás: 2. évfolyam (2002) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/vissza_az_iskolapadba.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/vissza_az_iskolapadba.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vallas-es-kozoktatasugyi-miniszterium>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/peter-gabor>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/solyom-laszlo>